

SAMORZĄD & TERYTORIALNY

Bogdan Dolnicki

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE

8

SAMORZĄD & TERYTORIALNY

Bogdan Dolnicki

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

8

Stan prawny na 20 maja 2021 r.

Wydawca
Izabella Małecka

Redaktor prowadzący
Tomasz Pietrzak

Opracowanie redakcyjne
Dagmara Wachna

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8246-196-1
8. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wstęp	17
Rozdział pierwszy	
Pojęcie i istota samorządu terytorialnego	19
1. Wprowadzenie	19
2. Podmiot samorządu	22
3. Przedmiot samorządu	25
4. Zadania samorządu	29
5. Nadzór nad samorządem	30
6. Samorząd a autonomia	32
Rozdział drugi	
Kształt oraz funkcjonowanie polskiej administracji terenowej w latach 1918–1939	37
1. Organy administracji rządowej o kompetencjach ogólnych	37
2. Pojęcie i istota samorządu terytorialnego	44
3. Samorząd terytorialny w Polsce lat 1918–1939	49
Rozdział trzeci	
Struktura organizacyjna gminy	55
1. Koncepcja gminy samorządowej	55
2. Formy demokracji bezpośredniej	59
A. Konsultacje	60
Budżet obywatelski	68
Treść uchwały w sprawie budżetu obywatelskiego	70
Charakter prawny uchwały w sprawie przeprowadzenia budżetu obywatelskiego	70
Etapy procesu przeprowadzania budżetu obywatelskiego	71
Inicjatywa uchwałodawcza	72
B. Referendum gminne	74

3. Organy gminy	79
A. Rada gminy.....	80
Status prawny radnego	82
Organizacja wewnętrzna rady gminy.....	90
Sesje rady	92
Komisje	93
Odwołanie rady gminy przed upływem kadencji.....	98
B. Wójt (burmistrz, prezydent miasta)	99
Odwołanie wójta przed upływem kadencji	101
Odwołanie wójta przed upływem kadencji z powodu nieudzielenia absolutorium.....	102
Odwołanie wójta przed upływem kadencji z powodu nieudzielenia wotum zaufania.....	103
Odwołanie wójta przed upływem kadencji z innej przyczyny niż nieudzielenie absolutorium	108
Inne przyczyny wygaśnięcia mandatu wójta.....	110
Skarbnik gminy	115
Urząd gminy.....	116
Inne jednostki organizacyjne	117
Jednostka budżetowa	121
Zakład budżetowy.....	125
Spółki jako forma działalności gospodarczej gminy	130
Komunalne jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną.	135
4. Jednostki pomocnicze gmin	137
A. Sołectwo.....	139
B. Dzielnica (osiedle)	143
5. Klasyfikacja zadań rady gminy	145
A. Kompetencje ustrojowe i organizacyjne	145
B. Kompetencje gospodarczo-majątkowe.....	146
C. Kompetencje finansowe.....	148
D. Kompetencje administracyjne.....	148
E. Kompetencje lokalno-porządkowe	149
F. Nadawanie honorowego obywatelstwa gminy.....	149
G. Stanowienie aktów prawa miejscowego	149
H. Kompetencje kontrolne i nadzorcze	149
I. Kompetencje procesowe	150

Rozdział czwarty

Ustrój powiatu.....	153
1. Koncepcja powiatu samorządowego.....	153
2. Formy demokracji bezpośredniej.....	155
A. Konsultacje	156

B. Wybory.....	157
C. Referendum powiatowe	157
3. Organy powiatu	158
A. Rada powiatu	158
Status prawny radnego	161
Organizacja wewnętrzna rady powiatu.....	162
B. Zarząd powiatu	164
Starosta.....	168
Sekretarz i skarbnik powiatu.....	173
Starostwo powiatowe	173
Jednostki organizacyjne powiatu, powiatowe służby, inspekcje i straże.....	174
4. Miasto na prawach powiatu	177
Struktura organizacyjna miasta na prawach powiatu	177
Zadania miasta na prawach powiatu.....	180
Nadzór.....	181
Formy demokracji bezpośredniej.....	182
Organy miasta na prawach powiatu	182
Rada miasta na prawach powiatu.....	182
Prezydent miasta na prawach powiatu.....	182
Urząd miasta	184
Inne jednostki organizacyjne	184
Jednostki pomocnicze miasta na prawach powiatu	185
Formy współdziałania miast na prawach powiatu	186

Rozdział piąty

Struktura organizacyjna województwa samorządowego.....	187
1. Region samorządowy.....	187
2. Pojęcie regionu	188
3. Europejska Karta Samorządu Regionalnego (EKSR).....	191
4. Region w ujęciu Unii Europejskiej.....	194
5. Koncepcja województwa samorządowego	197
6. Formy demokracji bezpośredniej.....	203
7. Organy samorządu województwa	205
A. Sejmik województwa.....	205
Organizacja wewnętrzna sejmiku województwa.....	208
Pozycja prawna radnego.....	210
B. Zarząd województwa	212
Marszałek województwa	215
Skarbnik i sekretarz województwa	216
8. Administracja zespolona.....	217

Rozdział szósty

Zasada jawności i dostęp do informacji publicznej	219
1. Jawność działania władz publicznych i dostęp do informacji publicznej w prawie międzynarodowym	219
2. Prawo do informacji w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej	223
3. Zasada jawności w ustawie o dostępie do informacji publicznej	225
A. Pojęcie informacji publicznej.....	227
Informacje szczególne podlegające udostępnieniu	232
B. Podmioty zobowiązane do udostępniania informacji publicznej.....	233
C. Formy udostępniania informacji publicznej	234
D. Ograniczenia jawności działania władz publicznych.....	241
E. Środki prawne służące w razie odmowy udzielenia informacji publicznej.....	242
4. Zasada jawności działania organów samorządu terytorialnego	243
A. Reguły ogólne.....	243
B. Zasada jawności podejmowania uchwał.....	243
C. Jawność gospodarki finansowej	245
D. Jawność aktów prawa miejscowego	247
E. Oświadczenia majątkowe	248
5. Uwagi końcowe.....	248

Rozdział siódmy

Ograniczenia antykorupcyjne dotyczące funkcjonariuszy samorządowych..	251
1. Wprowadzenie	251
2. Przyczyny korupcji.....	253
3. Przepisy antykorupcyjne w samorządzie terytorialnym.....	255
4. Pojęcie funkcjonariusza publicznego w przepisach antykorupcyjnych	256
A. Pojęcie zawarte w Kodeksie karnym	256
B. Pojęcie zawarte w ustawie o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa	262
5. Ograniczenia dotyczące radnych	269
A. Zakaz łączenia mandatu radnego z innymi funkcjami.....	269
B. Zakaz zawierania umów z radnymi.....	270
C. Zakaz podważania zaufania wyborców i nadużywania sprawowanej funkcji	271
D. Ograniczenia dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej	272
E. Zakaz uczestniczenia we władzach spółek handlowych	275
F. Zakaz posiadania akcji lub udziałów.....	276
G. Wyłączenie z głosowania w sprawie dotyczącej interesu prawnego radnego	276
6. Ograniczenia dotyczące pozostałych funkcjonariuszy samorządowych....	277
A. Zakazy wynikające z ustawy antykorupcyjnej	277

B. Zakazy wynikające z ustaw samorządowych.....	281
C. Zakazy i ograniczenia wynikające z ustawy o pracownikach samorządowych.....	284
7. Instrumenty służące ocenie i kontroli funkcjonariuszy samorządowych..	286
A. Oświadczenia majątkowe.....	286
B. Rejestr korzyści.....	291

Rozdział ósmy

Formy współdziałania jednostek samorządu terytorialnego.....	293
1. Związki międzygminne, związki powiatów i związki powiatowo-gminne	293
A. Organizacja związku.....	298
B. Kompetencje organów związku.....	300
Mienie związku.....	302
2. Stowarzyszenia gmin, powiatów i województw.....	303
3. Porozumienia.....	306
4. Partnerstwo publiczno-prywatne.....	308
5. Kontrakt wojewódzki/terytorialny.....	309

Rozdział dziewiąty

Zadania samorządu terytorialnego.....	311
1. Podział zadań samorządu.....	311
2. Zadania własne.....	312
3. Zasada monizmu zadaniowego.....	314
4. Koncepcja podziału zadań samorządu we współczesnym ustawodawstwie polskim.....	315
A. Gmina.....	317
B. Powiat.....	319
C. Województwo.....	324

Rozdział dziesiąty

Akty prawa miejscowego samorządu terytorialnego.....	329
1. Pojęcie prawa miejscowego.....	329
2. Miejsce aktów prawa miejscowego w hierarchii źródeł prawa.....	335
3. Rodzaje aktów prawa miejscowego samorządu terytorialnego.....	340
A. Kryterium rodzaju upoważnienia ustawowego.....	340
B. Kryterium podmiotowe.....	340
C. Kryterium przedmiotowe.....	341
D. Kryterium przedmiotowo-formalne.....	341
E. Kryterium przedmiotowe uzupełnione kryterium rodzaju upoważnienia ustawowego.....	341
4. Akty normatywne stanowione przez organy samorządu terytorialnego ...	343
A. Gminne akty prawa miejscowego.....	343

B. Akty prawa miejscowego stanowione przez powiat.....	352
C. Akty prawa miejscowego stanowione przez województwo.....	359
D. Hierarchia aktów prawa miejscowego samorządu terytorialnego.....	360
5. Procedura uchwałodawcza.....	362
A. Przygotowanie projektu uchwały.....	362
B. Postępowanie z projektem uchwały na sesji rady (sejmiku)	364
C. Promulgacja i wejście uchwały w życie	365

Rozdział jedenasty

Mienie gmin, powiatów i województw samorządowych	371
1. Pojęcie mienia samorządowego.....	371
2. Pochodzenie mienia gminnego	379
A. Przejęcie mienia.....	380
B. Nabycie mienia.....	384
3. Pochodzenie mienia powiatów i województw samorządowych.....	386
4. Zarządzanie mieniem samorządowym.....	392
A. Pojęcie zarządzania mieniem samorządowym.....	392
B. Zasady zarządzania mieniem samorządowym.....	394
Zasada samodzielności	394
Zasada szczególnej staranności.....	398
5. Oświadczenia woli.....	399
6. Działalność gospodarcza jednostek samorządu terytorialnego	401
A. Pojęcie działalności gospodarczej.....	401
B. Formy prowadzenia działalności gospodarczej przez samorząd terytorialny.....	404
Samorządowy zakład budżetowy.....	404
Spółki prawa handlowego	405
Powierzenie zadań z zakresu gospodarki komunalnej.....	408
Formy szczególne	411
C. Uwagi końcowe.....	412

Rozdział dwunasty

Nadzór nad samorządem terytorialnym	413
1. Cele, funkcje i kryteria nadzoru	413
A. Cele nadzoru	413
B. Funkcje nadzoru.....	415
Funkcja strzeżenia prawa	415
Funkcja ochronna i wspierająca	416
C. Kryteria nadzoru.....	417
2. Organy nadzoru nad działalnością samorządu terytorialnego	419
Współczesna polska struktura nadzoru.....	419
3. Środki nadzoru	423

A. Środki informacyjno-doradcze	423
B. Środki korygujące.....	426
Zatwierdzenie, uzgodnienie, zaopiniowanie.....	426
C. Wstrzymanie wykonania uchwały.....	427
D. Stwierdzenie nieważności	428
E. Wykonalność a prawomocność rozstrzygnięć nadzorczych.....	432
F. Zarządzenie zastępcze	436
G. Środki personalne.....	439
H. Sądowa kontrola rozstrzygnięć nadzorczych	443
4. Skarga do sądu administracyjnego wnoszona przez uprawniony podmiot na uchwały lub zarządzenia, bezczynność albo czynności faktyczne lub prawne organów samorządowych.....	444

Rozdział trzynasty

Zarządzanie metropoliami.....	457
1. Wprowadzenie	457
2. Potrzeba reformy ustroju aglomeracji górnośląskiej.....	461
3. Ustawa z 9.03.2017 r. o związku metropolitalnym w województwie śląskim	464

WSTĘP

Reaktywowany w Polsce w 1990 r., po czterdziestoletniej przerwie, samorząd terytorialny oparty został bez wątpienia na doświadczeniach międzywojennego polskiego samorządu terytorialnego oraz samorządów państw Europy Zachodniej. Nie można jednak w żadnym razie traktować obecnego samorządu terytorialnego jako struktury statycznej; wręcz odwrotnie, samorząd ten znajduje się w ciągłym rozwoju. Dowodem na to mogą być dokonane w 1998 r. zasadnicze reformy strukturalne, polegające na wprowadzeniu samorządu terytorialnego na szczeblach powiatowym i wojewódzkim. Dalsze istotne zmiany w strukturze i zasadach działania samorządu terytorialnego wszystkich szczebli przyniosła ustawa z 11.04.2001 r. o zmianie ustaw o samorządzie gminnym, o samorządzie powiatowym, o samorządzie województwa, o administracji rządowej w województwie oraz o zmianie niektórych innych ustaw¹. Szczególnie istotne zmiany, polegające na powołaniu na szczeblu gminy monokratycznych organów wykonawczych – wójta, burmistrza, prezydenta miasta, wprowadzone zostały ustawą z 20.06.2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta².

Ta właśnie obiektywna tendencja do ciągłego rozwoju współczesnego samorządu terytorialnego stanowiła główną motywację do napisania niniejszej pracy.

Publikacja ta ma przede wszystkim charakter ustrojowy. Jednakże wychodząc naprzeciw zapotrzebowaniu praktyki oraz pragnąc zrealizować kompleksowe cele dydaktyczne, w prezentowanym wydaniu zakresem rozważań objęto również wiele istotnych kwestii, jak np. pozycja prawna miasta na prawach powiatu, zasada jawności i dostęp do informacji publicznej, ograniczenia antykorupcyjne dotyczące funkcjonariuszy samorządowych, dochody jednostek samorządu terytorialnego czy też stosunki pracy w samorządzie terytorialnym.

Niemożliwe było podjęcie rozważań dotyczących ustroju samorządu bez określenia pojęcia i istoty samorządu terytorialnego oraz jego funkcji, zarówno w ujęciu historycznym, jak i w ujęciu prawnoporównawczym. Rozważaniami objęto również zagadnienia dotyczące mienia gmin, powiatów i województw samorządowych.

---

¹ Dz.U. Nr 45, poz. 497.

² Dz.U. Nr 113, poz. 984.

W pracy zastosowano głównie metodę dogmatyczną. Aby jednak ukazać polski samorząd terytorialny na tle europejskim, sięgnięto również po metodę prawnoporównawczą.

Intencją autora było, aby praca mogła być przydatna zarówno dla teoretyków, jak i dla praktyków samorządu terytorialnego oraz dla studentów prawa i administracji.

Bogdan Dolnicki

Bielsko-Biała, lipiec 2021 r.

Rozdział pierwszy

POJĘCIE I ISTOTA SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

1. Wprowadzenie

Pojęcie samorządu, a w szczególności samorządu terytorialnego, było już niejednokrotnie definiowane. Mimo to nie jest nadal rozumiane jednolicie. Wpływ na taki stan rzeczy miały z reguły konkretne warunki polityczne, w jakich tworzono poszczególne definicje. „Instytucja samorządu jako jednego ze sposobów decentralizowania administracji państwowej ma za sobą tak bogatą literaturę, iż dodanie jakichś nowych elementów do samego określenia tego, co jest samorządem, jest już chyba niemożliwe”¹.

pojęcie
samorządu

Instytucja współczesnego samorządu terytorialnego jest wynikiem długiej ewolucji. Jej rezultatem były dwa rozbieżne pojęcia samorządu. **Samorząd w znaczeniu prawnym** (korporacyjnym) – rozumiany jako wykonywanie zadań administracji publicznej w sposób zdecentralizowany i na własną odpowiedzialność przez odrębne w stosunku do państwa podmioty, które nie są w zakresie wykonywania swoich zadań poddane żadnej ingerencji państwowej.

Na tym tle zrodziło się pojęcie **pośredniej administracji państwowej**², która to administracja nie jest pełniona przez bezpośrednie organy państwowe, lecz przez samodzielne, tzn. zdolne do działań prawnych podmioty, administrujące

pośrednia
administracja
państwowa

¹ J. Starościak, *Decentralizacja administracji*, Warszawa 1960, s. 53.

² Przedmiot pośredniej administracji państwowej pokrywa się znacznie z samorządem terytorialnym, lecz w obydwu konstrukcjach pojęciowych akcent jest nieco inaczej rozłożony. Podczas gdy w przypadku samorządu kładzie się go na samodzielnym bycie jego podmiotu, to w przypadku pośredniej administracji państwowej na zależności od państwa. Jedno nie wyklucza drugiego. Dalsza różnica polega na tym, że przez samorząd zwykle rozumie się materialny zasięg funkcjonalny, podczas gdy pośrednia administracja państwowa zawiera ponadto kwestie organizacyjne i określenie istoty organów. Zob. E. Forsthoff, *Lehrbuch des Verwaltungsrechts*, t. 1, München 1973, s. 470.

zadaniami państwowymi. Administracja taka jest administracją zdecentralizowaną. Wyodrębnienie bezpośredniej i pośredniej administracji państwowej ma znaczenie praktyczne, administracja pośrednia stoi bowiem w zasadzie poza ciągiem instancyjnym (podporządkowaniem hierarchicznym) bezpośrednich organów państwowych³.

Drugie ujęcie samorządu w znaczeniu politycznym oznacza honorowe uczestnictwo osób fizycznych w wykonywaniu określonych zadań państwowych, chodzi tu zatem jedynie o samorządność personalną⁴. To ujęcie jednak wykracza poza ramy naszych rozważań.

Światowa Deklaracja Samorządu Lokalnego

Drogę do ujednoczenia poglądów na charakter prawny samorządu terytorialnego utarowała **Światowa Deklaracja Samorządu Lokalnego** uchwalona na 27. Światowym Kongresie Międzynarodowego Związku Władz Lokalnych w dniach 22–26.09.1985 r. w Rio de Janeiro. Stanowi ona, iż „samorząd lokalny oznacza prawo i powinność władz lokalnych do lokalnego regulowania i zarządzania sprawami publicznymi dla dobra społeczności lokalnej” (art. 2 ust. 1) oraz że zarówno zasada samorządu lokalnego, jak i podstawowe kompetencje władz lokalnych powinny zostać zapisane w konstytucji lub ustalone w drodze ustawowej (art. 1 i 3 ust. 3)⁵.

Europejska Karta Samorządu Lokalnego

Podobne przepisy zawiera **Europejska Karta Samorządu Lokalnego** uchwalona 15.10.1985 r.⁶ Zgodnie z jej brzmieniem:

³ Pojęcie pośredniej administracji państwowej spotkało się ze zdecydowanym sprzeciwem części doktryny; por. np.: H.U. Erichsen, *Kommunalrecht* [w:] *Nordrhein-westfälisches Staats- und Verwaltungsrecht*, Hrsg. D. Grim, H. Papier, Frankfurt am Main 1986, s. 105 i n.; R. Hendl, *Selbstverwaltung als Ordnungsprinzip*, (b.m.w.) 1984, s. 295; F.L. Knemeyer, *Die Stellung der Gemeinden im und zum Staat*, Teil 2A, *Die Stellung der bayerischen Gemeinden nach Grundgesetz, Bayerische Verfassung und Bayerischen Landesgesetzen* [w:] *Bayerische Gemeinden – Bayerischer Gemeindetag*, München 1987, s. 103–104. Zdaniem tych autorów administracja państwowa i samorząd terytorialny nie stanowią żadnego przeciwieństwa i nie wykluczają się nawzajem. Klasyfikowanie samorządu terytorialnego jako pośrednika administracji państwowej odmawia temu samorządowi swoistej władczej funkcji i sprowadza go jedynie do zasady organizacyjnej.

⁴ F.E. Schnapp, *Samorząd jako element polityki porządku państwowego*, ST 1991/7–8, s. 4, pisze, iż „samorząd w sensie politycznym wskazuje na «wolność do państwa» [*Freiheit zum Staat*], a samorząd w sensie prawniczym wskazuje na «wolność od państwa» [*Freiheit vom Staat*]”.

⁵ Polski tekst Światowej Deklaracji Samorządu Lokalnego został opublikowany we wkladce do dwutygodnika „Gospodarka – Administracja Państwowa” z października 1988 r.

⁶ Tytuł zmieniony przez pkt 1 obwieszczenia Ministra Spraw Zagranicznych z 22.08.2006 r. o sprostowaniu błędu (Dz.U. Nr 154, poz. 1107). Na podstawie art. 17 ust. 2b ustawy z 20.07.2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1461), w polskim przekładzie Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego, sporządzonej w Strasburgu 15.10.1985 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 124, poz. 607), sprostowano następujący błąd: w tytule umowy zamiast wyrazu „Terytorialnego” wstawiono wyraz „Lokalnego”.

- zasady samorządu lokalnego są określane w wewnętrznych przepisach prawnych i w miarę możliwości w konstytucjach;
- samorząd komunalny oznacza prawo i faktyczną możliwość komunalnych korporacji lokalnych do regulowania i kształtowania w ramach ustaw znacznej części spraw publicznych, na własną odpowiedzialność, dla dobra mieszkańców;
- podstawowe kompetencje komunalnych korporacji lokalnych są określone w konstytucji lub ustawach; to postanowienie nie wyklucza jednak zlecenia komunalnym korporacjom lokalnym określonych kompetencji w ramach ustaw;
- komunalne korporacje terytorialne mają w ramach ustaw prawo do zajmowania się wszelkimi sprawami, które nie zostały wyłączone z ich kompetencji lub przekazane innym organom;
- nadzór administracyjny nad komunalnymi korporacjami lokalnymi może być sprawowany tylko w sposób określony w konstytucji lub ustawach zwykłych i w przypadkach tam przewidzianych, celem nadzoru nad działalnością komunalną może być zasadniczo tylko zapewnienie przestrzegania ustaw i zasad konstytucji; nadzór ten w odniesieniu do zadań, które zostały komunalnym korporacjom lokalnym powierzone, obejmować może kontrolę celowościową;
- nadzór nad komunalnymi korporacjami lokalnymi należy tak wykonywać, aby przestrzegana była zasada proporcjonalności pomiędzy stosowanymi środkami nadzoru i znaczeniem chronionych przez ten nadzór interesów.

Obie cytowane wyżej deklaracje międzynarodowe zawierają regułę, iż samorząd terytorialny poprzez uregulowanie go w konstytucjach i ustawodawstwach krajowych staje się jedną z podstawowych instytucji ustrojowoprawnych współczesnego państwa. Zakres regulacji konstytucyjnej jest odmienny w poszczególnych państwach – od wyrażenia jedynie ogólnej zasady⁷ po szczegółową regulację zasad organizacyjnych i funkcjonalnych⁸. Jednakże żadne z ustawodawstw nie zawiera wyczerpującej definicji samorządu terytorialnego, toteż trud zdefiniowania tego samorządu spada na doktrynę. Najczęściej dokonywano tego,

---

⁷ Por. art. 72 Konstytucji Francji z 4.10.1985 r. (Journal Officiel du 5 Octobre 1985), art. 28 ust. 2 Konstytucji Republiki Federalnej Niemiec z 23.05.1949 r. (BGBl. I/1949, s. 1 ze zm.) czy też art. 5 Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 1952 r. w brzmieniu z 29.12.1989 r. (Dz.U. Nr 75, poz. 444) i art. 70 ustawy konstytucyjnej z 17.10.1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 84, poz. 426).

⁸ Dotyczy to głównie Szwajcarii, gdzie zakres regulacji konstytucyjnej dotyczącej organizacji i funkcjonowania terytorialnych związków samorządowych jest tak szczegółowy, że konstytucje kantonalne określają podstawowe kwestie samorządowe, takie jak organizacja wewnętrzna, zadania i środki nadzoru nad gminą.

formułując katalog cech samorządu terytorialnego na podstawie rozwiązań normatywnych.

Za podstawowe elementy takiego katalogu uznać można: podmiot i przedmiot samorządu, zadania samorządu oraz nadzór nad samorządem.

2. Podmiot samorządu

Podmiot samorządu tworzy społeczność lokalna zamieszkała na danym terenie, zorganizowana w terytorialny związek samorządowy (gminę). A zatem gmina jest traktowana jako związek mieszkańców danego obszaru – korporacja terenowa. „Upodmiotowienie” społeczności lokalnej rozumiane jest tu więc nie socjologicznie czy politycznie, lecz przede wszystkim prawnie, przy czym „upodmiotowienie” to dokonywane jest przez państwo w celu realizacji jego zadań. Na tym tle w doktrynie występują rozbieżności co do ujmowania kategorii interesu lokalnego.

W aspekcie prawnoustrojowym (organizacyjnym) władza lokalna jest zawsze fragmentem ustroju państwowego. Dlatego też szczególnie istotne jest rozstrzygnięcie kwestii, czy władze lokalne uznaje się za instrument realizacji w terenie celów państwowych, czy też zakłada się istnienie celów lokalnych, odrębnych od państwowych. Rozstrzygnięcie powyższej kwestii może nastąpić w drodze uznania istniejącego obiektywnie interesu lokalnego.

interes lokalny Przeważająca część doktryny jest zgodna, iż **kategoria interesu lokalnego** ma charakter obiektywny⁹. Interes lokalny jest częstokroć inny niż interes społeczności ogólnopaństwowych, ale nie może to oznaczać, że z reguły interes społeczności lokalnej jest mniej ważny¹⁰. Rozróżnienie obu kategorii interesów – ogólnopaństwowego i lokalnego – wiąże się bardzo ściśle z problematyką decentralizacji administracji państwowej.

decentralizacja **Decentralizacja polega** – najogólniej rzecz biorąc – na prawnym zabezpieczeniu organom niższych stopni w strukturze organizacyjnej względnej samodzielności w stosunku do organów wyższych. Dokonuje się tego poprzez wyraźne określenie możliwości i sposobów ingerowania organów wyżej usytuowanych

⁹ Tak: J. Boć, *Autonomia gminna (samorząd gminny) w Belgii*, ST 1992/3, s. 27–33; M. Kulesza, *Administracyjnoprawne uwarunkowania polityki przestrzennej*, Warszawa 1987, s. 58 i n.; M. Wyrzykowski, *Pojęcie interesu społecznego w prawie administracyjnym*, Warszawa 1986.

¹⁰ M. Jaroszyński, *Zagadnienia samorządu*, PiP 1974/6, s. 7; A. Piekara, *Społeczność lokalna i samorząd*, Warszawa 1986, s. 36; A. Piekara, *Aksjologiczne i pragmatyczne aspekty samorządu terytorialnego*, ST 1991/1–2, s. 80; K. Strzyczkowski, *Interes lokalny w terytorialnym planowaniu społeczno-gospodarczym*, „Organizacja – Metody – Technika” 1986/1, s. 1.

w działalność organów niżej stojących w strukturze organizacyjnej. Z zastosowania zasady decentralizacji w strukturze organów administracji państwowej i samorządu wynika ponadto reguła, że nadzór nad organami zdecentralizowanymi odbywa się przy użyciu środków wyraźnie przez ustawę określonych i dozwolonych w danej, konkretnej sytuacji.

Za W. Madurowiczem strukturę zdecentralizowaną można przedstawić również w następujący sposób:

- „1) każdy szczebel struktury ma określony dokładnie zakres spraw o znaczeniu w skali całej struktury lokalnej (odcinkowej) oraz funkcję celu, za realizację której w obrębie tych spraw odpowiada,
- 2) ma ponadto ustalony zakres samodzielności w osiąganiu tych celów, przy czym samodzielność ta korzysta z ochrony prawnej (...),
- 3) (...) nadzór – w miejsce działającego *ex ante* nadzoru «dyrektywnego» – przybiera postać działającego *ex post* nadzoru «weryfikacyjnego»,
- 4) działa system instrumentów informujących, jakim celom wyższych rządów służą cele szczebli niższych oraz jakie są warunki gospodarowania,
- 5) działa wreszcie system bodźców nakierowujących działanie szczebli niższych na cele, za osiągnięcie których odpowiadają”¹¹.

Uznanie samorządu terytorialnego za element struktury zdecentralizowanej oznacza, że jednostka tego samorządu, którą jest gmina, została wydzielona z całości administracji państwowej. Wydzielenie to dokonuje się poprzez uznanie odrębności prawnej interesu lokalnego, a co za tym idzie – przyznanie swobody realizacji i ochrony tego interesu. Oczywiście proces ten odbywa się w oparciu o konkretną normę prawną i właśnie owa norma stanowi granicę samodzielności działania jednostki samorządowej. Samodzielność ta zatem nie jest bezwzględna, bezwzględna jest jedynie w ramach prawa i do granic tym prawem określonych¹².

Literatura przedmiotu, mówiąc o podmiocie samorządu, posługuje się terminem „**terytorialna korporacja komunalna**”. Oznacza ono, iż samorząd to sprawowanie administracji przez zbiorowość zainteresowanych osób. W przypadku samorządu terytorialnego chodzi o osoby zamieszkałe na danym terenie.

¹¹ W. Madurowicz, *Z zagadnień decentralizacji w terytorialnym przekroju gospodarki narodowej*, „Problemy Rad Narodowych” 1977/38, s. 60.

¹² Por. M. Kulesza, *Niektóre zagadnienia prawne definicji samorządu terytorialnego*, PiP 1990/1, s. 26; inaczej Z. Niewiadomski, *Samorząd terytorialny w warunkach współczesnego państwa kapitalistycznego*, Warszawa 1988, s. 26.

Bogdan Dolnicki – profesor doktor habilitowany nauk prawnych; kierownik Zespołu Prawa Samorządu Terytorialnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; radca prawny specjalizujący się w problematyce samorządowej; autor ponad stu prac naukowych z zakresu prawa administracyjnego oraz prawa samorządu terytorialnego.

W podręczniku szczegółowo omówiono zagadnienia organizacji i funkcjonowania samorządu terytorialnego w Polsce, z uwzględnieniem przemian ustrojowych i funkcjonalnych, którym on stale podlega, w tym m.in:

- pojęcie i funkcje samorządu terytorialnego,
- struktura i organizacja gminy,
- urząd powiatu oraz miasta na prawach powiatu,
- struktura organizacyjna województwa samorządowego,
- formy współdziałania jednostek samorządu terytorialnego,
- zadania samorządu terytorialnego,
- akta prawa miejscowego,
- dochody oraz mienie jednostek samorządu terytorialnego,
- ograniczenia antykorupcyjne dotyczące funkcjonariuszy samorządowych,
- nadzór nad samorządem terytorialnym.

Ósme wydanie popularnego podręcznika uwzględnia zmiany wprowadzone nowelizacjami ustaw o samorządach gminnym, powiatowym i wojewódzkim z 2021 r.

Dodatkowo uwzględniono aktualne zagadnienia dotyczące dostępu do informacji publicznej, obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej, odwołania wójta przed upływem kadencji, przyjmowania i rozpatrywania petycji, transmitowania i utrwalania obrad za pomocą urządzeń rejestrujących.

Opracowanie przeznaczone jest dla studentów oraz teoretyków prawa i administracji, a także dla pracowników samorządowych.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788382461961 W08P01

ISBN 978-83-8246-196-1

9 788382 461961

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 69 ZŁ (W TYM 5% VAT)